

EEN OMGEVALLLEN WOLKENKRABBER OP POTEN

IN DIT ONTWERP WORDT DOORGEBORDEURD OP EEN IDEE DAT IN 1963 DOOR YONA FRIEDMAN WERD GELANCEERD. IN DIENS ONTWERP 'SPATIAL CITY OVER PARIS', LAAT HIJ EEN STALEN MEGASTRUCTUUR ALS EEN OMGEVALLLEN WOLKENKRABBER DE BESTAANDE STAD OVERSCHADUWEN. .

ONS VOORSTEL IS OM HET BESTAANDE LANDSCHAP VAN VERDERGAANDE INGEPEN TE VRIJWAREN DOOR ER DE NOODZAKELIJKE STADSUITBREIDINGEN LETTERLIJK EN FIGUURLIJK MET STAAL EN BETON OP STELTEN TE ZETTEN. ZO ONTSTAAT ER EEN SOORT GROTESKERIE: INEENS TOONT DE STAD ALS BEELD HAAR WARE AARD EN WORDT ALS LACHWEKKEND VAN PROPORITIE WAARGENOMEN. AL LAAT DE STAD NU DIE OMGEVING VISUEEL NIET MEER MET RUST, TOCH HOEFT ZE HAAR OMGEVING FYSIEK GEEN GEWELD MEER AAN TE DOEN. ZO KAN VIA EEN SCHIJNBEWEGING HET BEELD VAN DE STAD TRANSFORMEREN TOT EEN INDRUKWEKKENDE TERUGTREKKING UIT HET BESTAANDE STRAMIEN. OP POTEN GEZET KUNNEN WE BEGINNEN OM DE ESSENTIES VAN DE STAD OPNIEUW TOT UITDRUKKING TE BRENGEN. ALLEREERST DOOR VOOR TE STELLEN VIA DE STELTEN DE OVERGANG NAAR DE ONDERLIGGENDE LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENHEID, ONDERHUIDS TE LATEN VERLOPEN.

STILT-TOWN, STELTSTAD

Laat de stad zich aan het landschap onttrekken en dat ONDER zich laten. Laat de moderne stedenbouw niet langer het bestaande landschap fysiek verdrücken door het weg te walsen, maar laat het dat landschap in alle eerlijkheid een nietsontziend stempel opleggen. De stad hoeft niet onzichtbaar te worden gemaakt in uitzichtsloze slaapsteden, hoeft niet dood te lopen of te verzanden in uitgestrekt opgespoten nieuwbouwterreinen en evenmin te verkrampen in de opeengehoopte multimediale functies van de overspannen stadscentra. Laat de structuur van een stad zich geleidelijk scherp aftekenen boven het landschap, boven het kalme water of het vaalzwarte of diepgroene landelijke gebied dat zich schoon en tegelijk vaak onherbergzaam eronder mag blijven uitstrekken. Laat de nieuwe structuren tot boven de ingedikte binnensteden uitlopen vanuit de richting van het wijde polderland

*Laat de stadsranden ongemoeid of rond het af in hun huidige vorm die in aanzet al af is. Roep plastische ingrepen die van de stadsranden en het open landschap een pretprk maken, een halt toe. als de grond dan zo schaars is en door vervuiling dreigt te worden aangevreten. Dertig tot vijftig meter boven het boezemwater, het bouw- en het grasland, kan de stad schitteren in de zon en blinken in de regen en afsteken tegen de einder. **Met zowel letterlijk zicht op de omgeving als figuurlijk op de toekomst.***

1. INLEIDING: EEN RING VAN STADSHEUVELS IN HOLLAND.

1.1 Het Heilig Hart

Wij willen Het groene Hart penetreren met willekeurig gerangschikte aaneengeregen objecten die voor zichzelf staan. Net zo autonoom aanwezig als de historische stadselementen van de Randstad, die Holland zijn specifieke karakter geven en zich van een toegedichte functie niets aantrekken. We willen de nieuwe stedelijke elementen als losse entiteiten beschouwen, die alleen vanuit planologische overwegingen met elkaar een verbinding moeten aangaan: omdat mensen er nu eenmaal tussenbeide moeten en willen bewegen.

Als grote voorbeeld geldt het paleis op de de Dam dat daar maar PALEIS staat te zijn, door zich meestal niets aan te trekken van de functie die dat met zich mee brengt. Nog een sterker voorbeeld: De WAAG, op de Nieuwmarkt in Amsterdam. De WAAG is allang geen waag meer en oogt als een

raadselachtig kasteel midden in de stad. Men vindt dat het opgeknapt moet worden en een nieuwe functie moet krijgen. Maar de vraag is of dat de status van het gebouw niet zal aantasten en een verbouwing niet een bewijs is van doorgedraafd functionalisme, waaraan blijkbaar om economische redenen niet is te ontkomen. Functionalisme belemmert ons de stedelijke artefakten te laten voor wat ze zijn. Bij renovatie blijkt steeds dat er iets wezenlijks dreigt te verdwijnen dat altijd het karakter van het gebouw uitmaakte. De verweerde rode bakstenen brengen beelden en verhalen van een voorbije tijd in herinnering. De beelden uit de geschiedenislessen die onze jongensdromen bevolkten. Als geheel vormt het gebouw daardoor een baken dat eerbiedwaardig naar ons verleden verwijst ook voor de tijd die nog komt. Zonder dergelijke bakens verdwijnt elke vertrouwdheid met een doorleefd verleden uit de omgeving. Dat maakt een omgeving steriel en onwennig. Het meest sprekende voorbeeld daarvoor vinden we elders, aan de rand van de binnenstad van Amsterdam, als bedevaartattractie van de moderne architectuur: het SCHIP in de Spaarndammerbuurt.

Het SCHIP is te zien als een monument voor de sociale woningbouw en de Amsterdamse school. Het gebouw is inmiddels gerenoveerd en aan de hedendaagse eisen van minimaal comfort aangepast. Maar essentieel is dat het in zijn uiterlijke hoedanigheid, solide en standvastig de wetten van mode en commercie trotseert. Om een of andere reden zal het gebouw nooit uit de tijd zijn ook al kan een architect nu met de stijl waarin het is opgetrokken niet meer aankomen. Misschien is het in zijn romantische ornamentiek zelfs kitscherig te noemen. Het is niet zoals de WAAG een oorspronkelijk middeleeuws gebouw. Het Schip heeft iets van de fantastische namaak van het sublieme stadskasteel 'Strawberry Hill' van Walpole in Londen, het roept iets onbestemds en duisters op, al is het dan ongewild in tegenstelling tot Walpoles kasteel. Daarmee treedt het buiten de orde van de schoonheid en de functie, het is pure betovering geworden. In het SCHIP kan de bewoner zich een kasteelheer in eigen woning wanen, waardoor de betovering op hemzelf een invloed krijgt. Maar het gebouw verplaatst niet zozeer de bewoner alswel de beschouwer buiten de tijd en geeft daarmee de buurt een verankering in de stad. Dit wordt met de naam van het gebouw aangeduid maar ligt al in de vorm van het gebouw besloten. Die vorm lijkt de functie van het gebouw te negeren. Daarmee maakt het gebouw iets bewust van de werking van architectuur of kunst in het algemeen. Al is de stijl van een gebouw aan de grillen van de mode onderhevig geweest, in zijn architectonische effect wordt, volledig voorbijgaand aan nut en functie, een omnihistorisch en omnicultureel karakter gecreëerd.

Het lijkt alsof baksteen zich voor dat effect veel beter leent als nieuwerwetse materialen als plastic, glas, staal en beton. Ongetwijfeld heeft dit van doen met de korrelige textuur van de steen, terwijl muurvoegen associaties oproepen met noeste handenarbeid. Steen is een adequaat modern materiaal dat tegelijk uit een voormachinale tijd lijkt te zijn overgeleverd. Voor hout geldt hetzelfde!

Moderne gladde materialen roepen direct associaties op met een chemisch en machinale productiewijze, ontdaan van het 'zweet des aanschijs'. zz van de steenmet de puur berekende, abstracte toepassing van die materialen. Zodra ook deze materialen niet uit pure berekening worden toegepast zal dat veranderen. Door het oude in intact te laten wordt een sfeer opgeroepen van karakter en standvastigheid, van respect voor een eeuwigheidswaarde die aan de functie en het economische belang en vooral ook de mode van een bepaalde tijd voorbij gaat. Van dat oude is het niet nodig een geschiedenis van op te roepen. Het hoeft alleen maar te blijven bestaan op-zich. Het verdwijnen zou een inbreuk zijn op wat een wezenlijk gevoel is voor de stad in al zijn gevarieerde en eigenlijk toch nogal willekeurig gegroeide vormen. Terwijl het handhaven van het bestaande ons blijkbaar een toekomst garandeert waarin we niet tot machines zullen worden gevormd of ons zullen moeten laten beheersen door het pusherdom van de projectontwikkelaars, de verzorgingsstaat, het vermaak en de reclame.

1.2. Beeldenstorm

We raakten gefascineerd door wat er ogenschijnlijk ongepland in San Francisco aanwezig is. We zagen daar een spectaculair geheel van karakteristieke stadswijken, waarvoor alleen het grid een gegeven was. Tot leven gebracht door een baai met bergen en de zee op de achtergrond en een hevig geaccidenteerd terrein tot in de binnenstad. Niet het geplande grid maar de veelvormigheid van de willekeurige bebouwing bepaald er de sfeer, terwijl het gebruik van alle mogelijke vormen van openbaar en particulier vervoer de openbare ruimte een extra cachet geven die het ronddarren door die stad tot een aparte belevenis maken. We moeten er niet aan denken dat de planning hier overheen walst en ons het uitzicht beneemt, om alles zo efficiënt en lucratief mogelijk te maken. Tragisch en tegelijk grappig is dat daar in SF - zoals overal elders in Californië - aardbevingen zorgen voor een wrede maar natuurlijke vorm van doorlopende transformatie, waarmee de planning nooit raad zal weten. In San Francisco zien we dat de geplande kaalslag van de midden jaren zeventig tot een steriele vorm voor het businessdistrict heeft geleid dat veel te prominent aanwezig is. Dat is zonde! Ook wordt nu het waterfront - de halvemaansvorm van pieren langs de baai - in razend tempo omgetoverd in een permanente kermis. Dat is je reinste beeldenstorm. Die storm refereert aan het publieke belang van de toerist, die spectaculair en overvloedig vermaakt wil worden, zowel zichtbaar als tastbaar. Zelfs de schrikbarende sensatie van een aardbeving wordt er aangeboden als een toeristische attractie. Die storm wordt opgezweept met overmatig georganiseerd communicatief vermaak, via radio en televisie en de kranten. Maar wat die aanbieden mag geen naam hebben. Dat heet 'pulp' en wordt beschouwd als de smaak van het grote publiek, dat door dubbelzinnig en platte spanning wordt geboeid. San Francisco was de bakermat van die vormen van stedelijke levendigheid, en Randolph Hearst de peetvader. We zijn daar al sinds de vijftiger jaren aan gewend. Dat is het gevolg van het met vernuft en ondernemingszin veroveren van de vrij tijd, nadat die tijd door de elektronica en de digitale techniek is verlengd. Dat heeft ook met een nastreven van comfort van doen, maar dan in de zin dat comfort naast attractief, ook interactief is geworden. We worden steeds nadrukkelijker aangespoord van onze vrije tijd een fictief en ondernemend avontuur te maken. Maar bovenal betekent dit, dat de sprekende vorm van de stad daaraan ten gronde dreigt te gaan, hoewel ze ogenschijnlijk zich daar weinig aan gelegen laat liggen. In San Francisco zien we dat het nodig is, die sprekende vorm niet alleen in ons geheugen op te slaan maar ook kunstmatig en concreet te conserveren en te transformeren als een schaduw van het spektakel. Want anders zou de stad binnen de kortste tijd niets anders meer zijn dan een kermis. En we bedoelen 'kunstmatig' letterlijk, want het is alleen in de kunst van het ontwerpen en het bouwen dat daarvoor een gevoel kan worden hooggehouden. Alleen de kunst kan spelen met de essenties van het verbeelden, met wat waardevol is in de leefomgeving opdat dat niet aan het nut en het vermaak wordt opgeofferd.

Het sprekende van een stad treffen we aan in de stijl en het comfort dat de stedelijke vormen ons offeren. Stijl is een houding waarin een object de wereld tegemoet treedt en comfort het gemak waarmee een object ogenschijnlijk in zijn eigen vel steekt. Daarin wijkt een gebouw niet af van hoe wij ons zelf tonen. Die stijl en dat gemak vormen een uitdaging aan de omgeving: ik sta voor mezelf al ontleen ik mijn gedaante aan wat ik bewonder. Toon maar eens aan dat ik niets voorstel. Probeer maar eens mij omver te krijgen en als je dat lukt, zie dan wat er verloren gaat! Dat ben ik zelf in mijn hang naar plezier! Stijl en gemak vormen de connotatieve lading van wat het nut en het belang laten liggend. Het vormt als het ware de opperhuid van alle door mensenhanden voorgegeven objecten, de mensen zelf inclusief. En als zodanig ziet die connotatieve inzet, af van het nut en

het belang. Het vormt als zodanig een verklaring van onvervreembare autonomie: pak me als je me pakken kunt, of anders bewonder me!

1.3. Stijl in de Stedebouw

Voor de architect en de kunstenaar is stijl of gemak geen punt. Maar voor de stedebeouwer is het altijd een onbeheersbaar probleem gebleven, terwijl de stedebeouwer degene is die belast is met het in het oog houden van een optimale realiseerbaarheid en maakbaarheid. Nu kan hij de zaken scheiden, zoals bij de doorvoering van het grid gebeurt. Tegenwoordig heerst een andere mode. De stedebeouwer zoekt zijn stijl en heil in de verkaveling. Het spelen met meetkundige figuren is zijn 'hang-up' geworden. Misschien omdat dat een makkelijkere manier van indelen suggereert. Zo was rechthoekigheid ooit de stijl bij uitstek, die door de STIJL is ingevoerd als toonbeeld van een goed gevoel voor verhoudingen. Die stijl is vervolgens in de stedebouw ingeburgerd, onder invloed van de CIAM, van het Moderne Bouwen. Dat kwam waarschijnlijk omdat stedebouwers de formele organisatie van een plan identificeren met dat gevoel voor verhoudingen. Die stijl leek de meest bruikbare methode voor de indeling, omdat het ordenend gevoel al na de kleuterschool met een tekenvel is verbonden en er moeilijk los van kan komen. In de stedebouw is het gevoel voor het exterieur, voor de maten en verhoudingen van de ruimte wel ontwikkeld, maar altijd bemiddeld via een plattegrond-als-plan. Het exterieur zal met de grootste moeite op zichzelf kunnen worden genomen en de stijl zal evenzo slechts moeizaam aan de exterieure elementen worden ontleend omdat dat gevoel gewoon in het vak nog niet echt is ontwikkeld. Ook de kritiek, die vaak alleen maar op tekeningen ingaat, houdt nog maar rudimentair rekening met wat de beleving en het gebruik van de openbare ruimtes aan criteria voor waardering zou kunnen opleveren. Misschien zal het gebruik van Virtual Reality een flinke stoot in de goede richting geven. Daarmee kunnen ideeën en verbeeldingen van het gebruik en de beleving van buitenruimtes worden uitgetest. Maar in de beoordeling van het publiek van de plannen speelt de manier van verkavelen nauwelijks een rol. Het publiek en haar politieke vertegenwoordigers toetsen de plannen altijd alleen aan de dagelijkse praktijk van nut en belang die nauwelijks van een plattegrond of een isometrie zijn af te lezen. Het komt ons voor dat de stedebeouwer het probleem van de stijl en het comfort gevoeglijk aan de kunstenaar-architect kan overlaten. Nu wordt hij steeds weer opgescheept met een mateloze spraakverwarring. Want architecten spreken niet de taal van het publiek en haar politici. En die laatsten houden de stedebeouwer in de wurggreep van een belangnstrijd. Op grote schaal liggen de zaken helder: Er moeten een miljoen woningen bijkomen, met name voor de grotere gezinnen, en aan de rand van de steden of in nieuwe kernen die niet zo nodig op het stadshart als wel op de infrastructuur van vlot lopende verkeersverbindingen zijn aangewezen. Oriëntatie op water van meren en rivieren is belangrijk, maar zeker ook de eigen tuin. Men kan er niet mee aan komen, mensen dat te ontzeggen. In de bestaande steden moet de woonruimte veel meer beschikbaar worden gesteld voor groepen als alleenstaanden die veel directer op het stadshart zijn gericht. Maar hoe zijn die belangenafwegingen in plannen te verwerken, die zich rekenschap geven van de noodzaak van de vrije verworvenheid van de architectuur.

2. VAN STADSONTWERP NAAR STEDEBOUW

2.1 Fatale strategie

"Moeten we als stedebouwers maar meegaan in een mondiale fatale strategie door via verdichting van de verkaveling, de exploitatie van elk stukje grond tot in het oneindige op te schroeven ...?" De voorgaande gedachte kwam bij ons op bij het lezen van het artikel "Dead Zone" in 'De Architect van november '92'. Systemen die in onomkeerbaarheid,

éénduidigheid en standvastigheid verstarren bereiken een dood punt. Het heeft geen zin meer ze te willen laten ontbinden. We moeten onszelf in 'aliens' veranderen, om ons tegen deze systemen te wapenen. De 'Technotoop', de zich tot een monstruositeit ontwikkelende technocratie, dreigt zo'n systeem te worden. In het artikel wordt voorgesteld om ruimte te bieden aan een tot in het uiterste doorontwikkelde techniek, om in die ruimte als een 'alien' beter de techniek te begrijpen die zich totaal afsluit.¹ Toch lijken de voorbeelden die de schrijver aanhaalt niet meer dan incidenten van knappe staaltjes constructietechniek. Wat opvalt is, dat de afgebeelde gebouwen een gepolijste pracht uitstralen, waarin de bruikbaarheid in de stijl schijnt op te lossen. De bouwsels lijken niet zozeer afkomstig uit een absurd verhaspelde hedendaagsheid, alswel uit een inmiddels oubollige televisie-science-fiction, zoals Startrek. En het hoort om één of andere reden allemaal vooral thuis in Californië, de staat waar de stralende zon de constante dreiging van een aardbeving overschaduwde. Waar achter de schijnbaar onschuldige pracht, een harde realiteit en onverschilligheid schuil gaat. Waar de Film, Cyberspace en Virtual Reality zijn ontwikkeld, waarin het onmogelijke voorstelbaar is en er naar neigt apocalyptische vormen aan te nemen.

In dit ontwerp willen we het opnemen voor de ontwerpers en de makers die met behulp van de ratio en de techniek proberen de wereld te transformeren.

Zonder die lui zouden we nu nog in de steentijd leven. Diezelfde makers hebben zich altijd ten doel gesteld, te voorkomen dat de wereld door geweld wordt geleefd en er aan ten gronde gaat. Het zijn de mystici van geest die dat denken en scheppen en het recht op plezier tot een zonde hebben verklaard, door de 'kennis van goed-en-kwaad' te verdoemen. Daarna hebben de mystici van de macht-en-kracht het geloof in de wens gepredikt, als zou de gedachte vanzelf het gewenste verwezenlijken. Wij pleiten voor een constante bezonnenheid in het heden. Daarvoor zal de kracht van het denkbeeld moeten worden getoetst aan wat mogelijk en individueel gewenst is. Dat is, waarvoor planning is bedoeld en ontwikkeld. Planning is er, als het goed is, een garantie voor, dat de technotropie het welzijn in zo breed mogelijke zin ten goede komt. Daar willen we nog aan toe voegen dat de planning niet moet schuwen het publiek om een oordeel te vragen. De stedenbouw is daartoe op te vatten als een theater en het uitvoeren van het ontwerp als een publieke voorstelling, aangespoord door het enthousiasme van de ontwerpers en bouwers. Maar dan moet ook benadrukt worden dat dat theater nooit veilig zal kunnen of mogen zijn en aan alle lasten en lusten appelleren moet. Het publiek heeft echter het laatste woord, dat heilig is en uitmaakt of de makers hun heldenrol kunnen bot- of zegevieren.

Om dat te bewijzen willen we beginnen met de vraag te stellen hoe en waartoe een plan tot stand komt. Duidelijk is dat de tijd voorbij is dat zoiets zomaar uit een plan afgeleid kan worden, alsof de intentie en het doel van een plan doorzichtig is. Een ontwerp voor een stedenbouwkundig geheel kan alleen maar een strategische stap zijn in een proces waarvan het einde nog niet te bepalen is, omdat nog lang niet alles en iedereen is ingeschakeld. Het in een eindbeeld bevriezen van het plan zou naïef zijn, of een teken van het dodelijke overschrijven van het gevoel voor realiteit. Daar kan misschien nog een avant-gardistisch architect, maar zeker de stedenbouwkundige nooit onverhuld mee aan komen! Alles kan altijd omslaan! Alles is daarop dus een anticipatie.

Het stedenbouwkundig plan moet een realiseringsproces op gang brengen, door de werkelijkheid via een voorstelling te verleiden. En de concrete inhoud

---

¹De vijftiger jaren lieten al een 'alien' verschijnen. De 'Wild One'. Hij stapte van het witte doek en posteerde zich vervolgens op het poppodium.. Op zijn motor maakte hij het voortwoekerende Amerikaanse verkeersnet - het netwerk dat de technotroop bijeen houdt - onveilig. In de figuur van Jim Morrison ging dit typ op in de mythe van Dionysos (die weet dat hij het loodje moet leggen. Dat doodsbef heeft Morrison meer dan bezongen en uitgeleefd)! Maar die 'Wild One' is eigenlijk een man die de wereld zou willen maken en bewegen, maar vanwege een frustratie in staking gaat.

van het plan is dus niet zozeer letterlijk van belang - is belangeloos geworden - ; wél wie verleidt moet worden en op welke manier.....
Postmoderne architectuur bedient zich van algemene fascinaties, die in de plaats zijn gekomen van de utopisch te vervullen verwachtingen. De voorstelling van de hoop op een voor iedereen betere wereld, boeit en bindt niet meer. Alleen het enthousiasme voor de geniale schepping kan misschien de handen nog uit de zakken en de armen uit de mouwen krijgen. Zoals vroeger de modernen daartoe een bevlogen idee gaven van ideaal, comfortabel leven, zo komt men nu onmiddellijk met hevig aansprekende bevestigingen als bewijs dat het genie aan het werk is. Daarmee kan het spektakel op gang komen. Maar omdat bij fascinaties de vraag hoe het toch allemaal mogelijk is, een vraagteken moet blijven, wordt er niet op de concrete techniek ingegaan. Dat is van later zorg. En daarom hoeft er pas na een masterplan een andere - meer technische - richting te worden ingeslagen.

2.2 Een vrije voorstelling van zaken

In de afgelopen dertig jaar is zowel de inhoud als de functie van het stedenbouwkundig ontwerpen voor complexe stedelijke situatie volkomen veranderd. Het ontwerpen begeleidt in elke fase op een andere manier het planningsproces voor het inrichten van de ruimte en uitvoering van bouwplannen. Er moet zelfs een strikte scheiding worden gemaakt tussen het technische proces en het ontwerp-proces. Het gebeurt niet meer zoals Berlage het nog deed voor Plan-Zuid waarbij hij begon met gedetailleerde prenten voor wat er concreet gebouwd moest worden. Hoe het nu gaat is af te zien aan de plannen voor de 'Kop van Zuid', en het werk dat het Y-oeveratelier voor de zuidelijke Y-oevers heeft geleverd. In de eerste fase organiseert het ontwerp het voorstellingsvermogen om alle 'participanten' enthousiast te maken. Maar vooral geen voorstellingen met de pretentie dat het zó worden moet! Alleen al omdat de planperiode zich uitstrekt over een periode die met voorstellingen niet is te bestrijken omdat modes en conjuncturen veranderen. Het gaat erom deelnemers te motiveren opdat een bedoeld proces energiek kan worden gestart. Om deelnemers op te laden en voor te programmeren. Om een algemeen Verlangen manifest te maken waarmee particuliere belangen in een proces, in een algemeen Geding, zijn te overstijgen! Eenduidige opvattingen en een historisch besef bieden geen houvast meer. Wat werkt zijn fascinaties, vooral voor het welhaast onmogelijke, het a- of omnihistorische, voor het vooruitzicht van het grootse. Het zijn deze fascinaties die op een strategische manier door de huidige moderne architecten worden uitgebuit. Maar de stedenbouwers moeten daar nog mee leren omgaan. Juist zij.....!, want voor de architect die veel meer van doen heeft met de directe technische kennis en beheersing, biedt de vaardigheid om de circustent te bouwen de nodige houvast. Dat maakt hem in het proces een bruikbare voor- of tegenpleiter. Maar de stedenbouwer dreigt als een onmachtige goochelaar in het cultureel/politiek/economische theatertribunaal af te gaan. Er goed voor om via trucs de publieke tribune op de hand te krijgen. Om vervolgens met lege handen de zaal te verlaten, omdat zijn belang door niets is voor te stellen! Want niemand heeft nog weet van wat de stad als-geheel echt te betekenen heeft.

Aan de hand van ons ontwerp voor een Stad-op-Stelten willen we laten zien hoe het voorstellingsvermogen van de architect-kunstenaar het ontwikkelen van gedachten over de inrichting van Midden-Holland op een hoger plan kan brengen. We willen laten zien hoe voorstellingen die zich op een sublieme manier buiten het officiële denkraam plaatsen, verhelderend kunnen werken. Door het Vertoog van de Planning open te breken kan dit wellicht de reflectie - het kritische oordeel - verdiepen om zo de stedenbouwer weer van een belangwekkende taak bewust te maken! . Hij moet zich in het harnas van de publieke held hijsen, die laat zien hoe de stad anders is te beleven. Hij moet ervoor zorgen dat de stad ontsnapt aan een geding over de inzet van 'belangen'. Dat het debat ontsnapt aan dat wat men

'gepast' vindt De magie en onbegrijpelijke duistere kanten moet hij laten meewegen. Met gevoel voor de marges waarin dat wordt geaccepteerd . Meer dan de architect is hij daarvoor de aangewezen figuur. Het vormt de 'jeu' van zijn werk!

Al deze zaken spelen allemaal een grote rol bij het vormgeven van onze Randstad en als stedenbouwers moeten we ons daarvan bewust worden. We moeten ons dan niet alleen richten op de essenties van het bestaande maar ook op de mogelijkheden die er kunnen zijn bij de aanleg van noodzakelijke nieuwe structuren. In ons ontwerp willen we die mogelijkheden exploreren. We willen dus het voorstellingsvermogen van de architect-kunstenaar paren aan de inzichten die in de stedenbouw gelden over de manier van organiseren en realiseren van een ontwerp, dat alles in een premature en spectaculaire vorm. We willen daarmee de discussie in de stedenbouw en de politiek afleiden van het directe nut en het belang en richten op de essentie van wat een stad als vorm kan betekenen.

3 HET PLAN OP POTEN ZETTEN

3.1 Concepten voor de uitwerking

3.1.1. Globaal

We willen de nieuwe stadsstructuur aan de bestaande stad koppelen via een ringvormige, vrij zwevende infrastructuur, behaaglijk ingepakt tussen de stadspoten. We stellen een kunstmatige scheiding voor, tussen wat historisch was en wat de toekomst heeft en als een spektakel die overgaat in de lucht. Dat spektakel pakken we in, in een beschutte kas en warme materialen, met dakterrassen en zolderkamers, met groene lanen in een stedelijke kooi. Basis is een station in een doos op poten, voor elke vorm van vervoer vanaf de oude stad. We koppelen het nieuwe vast aan de bestaande infrastructuur, zoals een vlieger met een touw aan de grond wordt verankerd. Door het nieuwe op te hemelen, gaat de vorm verblinden en verbluffen voor de mensen beneden. Zo maken we de nieuwe stad zo behaaglijk als een Jumbojet, en de wereld zo aanschouwelijk als vanuit een reusachtige Zepplin.

3.1.2 Bereikbaarheid

Grondslag van het ontwerp is de aantakking met een monorail-ring op het metronet van Rotterdam. Een railbaan op poten langs een ring van haltes die onder de decks van de stadseenheden liggen. Zo ontstaat een aaneenrijging van de eenheden, terwijl elke eenheid is gecentreerd boven de haltes. Onder de monorail hangt een rondweg die aantakt op het randwegencircuit van Rotterdam. Bij elke stadseenheid is een dubbele afslag die uitmond in een garage met gestapelde autoboxen, die als een paternosterlift kan draaien. Naast de monorail loopt een panoramisch fiets-annex voetpad. Bij elke halte bevindt zich een verticale liftbuis voor voetgangers en fietsers naar het maaiveld. Dat maaiveld blijft in gebruik zoals het was, de paden door het gebied leiden naar de liftbuizen. In de structuur zijn alle nodige netwerken voor aan- en afvoer van voorzieningen en goederen opgenomen via leidingen en rolbanen. Die structuur vertakt zich onder het deck dat dubbelgelaagd is met in de onderlaag de bergingen van de woningen, kleine bedrijven, winkels en werkplaatsen.

3.1.3. Stadsvorm

We denken aan zeker een zestal eenheden, met langgerekte woonstructuren aangelegd op een dubbeldeck op hoge poten, met alle mogelijke woningen, van alleenstaandenflats, bejaardenwoningen, verzorgingsflats en tuinwoningen in lagen en dichte pakking met de ruggen naar elkaar. De woonblokken groeperen zich in de eenheid, langs een lange laan met groen en water. Elke eenheid wordt op een eigen manier geaccentueerd in wisselende stapelvormen. Rond de halte liggen centrale voorzieningen, in een gigantische geacclimatiseerde kas als broedplaats van stedelijk comfort. De centrale voorzieningen zijn divers en op het decknivo

openbaar, met kantoren bedrijven, winkels en communicatiecentra en heliplatforms. Alle openbare ruimtes, ook die in het onderdeck zijn omgeven door vermaaksfuncties die ook 's nachts leven in de brouwerij houden zonder lawaai-overlast te leveren, omdat alle woningen van het deck zijn afgekeerd en panoramisch zijn gericht naar alle windrichtingen. De voorzieningen in het deck zijn niet alleen bestemd voor werkplaatsen, zoals garages die op de garageboxen aansluiten, maar ook voor het uitgaansleven. Deze centra bestaan uit losse elementen die als markante punten in de weide omgeving zij te ontwaren. Elke eenheid ontleend aan de specifieke eigen voorzieningen en bouwvormen zijn kenmerken. Alle eenheden zijn op elkaars voorzieningen aangewezen wat wederzijds bezoek bevordert. Elke bouwvorm staat weer op zichzelf als een herkenbaar geheel. Van een hiërarchie in de centra voor de hele gordel zal geen sprake zijn.

3.1.4. *Landschap en vormgeving.*

Onder de ring en de decks zal het landschap en mogelijk ook het water zich ongehinderd voortzetten, waardoor vanaf de decks en vanuit alle gebouwen een aangenaam panorama ontstaat dat een weidse blik op de omgeving geeft. Op deze manier blijven de bestaande stadsranden en het bestaande groen intact en worden door de stadsstructuur alleen letterlijk belast door de wouden van hoge poten, die stevig maar afzonderlijk zijn gefundeerd op de diepe onderlagen.. De vormgeving vloeit niet voort uit de structuur van de bebouwing, maar moet voor elk element op zich worden benaderd als een aparte gegeven waardoor eigengereide entiteiten ontstaan. Elke aanblik die mogelijk is, is door kunstenaars en architecten in een wisselwerking uit te werken. De structuren mogen nooit afgerond zijn, de gebouwen wel. Binnen de eenheden moet het altijd mogelijk zijn nieuwe schakelingen en vertakkingen te verzinnen. Er hoeft niet te worden gezocht naar efficiënte in de schakeling, eerder naar een associatieve voortzetting van de schakeling. Voorwaarde is alleen dat de voetganger geen hindernissen in de weg wordt gelegd, al mogen de paden gevarieerd en lang. Bij voorkeur is spectaculair comfort het credo!

Het effect van de bouwwijze zal uiteraard zijn, dat er een enorme schaduwwerking ontstaat. Maar door de hoogte van het deck, de gerektheid van de structuren in hoogte-en-lengte en smalte-in-de-breedte, door een opbouw in verlopende lagen in hechte pakking en verspreide stapeling, maar vooral door de hoogte van de poten tot wel vijftig meter en de openheid van het pijlerwoud, zullen de schaduwen over de dag verlopen. Daardoor zal het maaiveld nergens, altijd van direct zonlicht verstoken blijven en zullen de slagschaduwen zich verstrooien als een sluier. De stad zal zich zo als een wolkenhemel gaan gedragen, als een wolkenpartij die tergend langzaam overtrekt!

3.1.5. *Projektontwikkeling*

Net als een vliegtuig moet deze gordelstad zich vrij boven het land en het water kunnen bewegen. De structuren zullen de open ruimte inprikken en deze ruimte markeren, waardoor er een andere horizon ontstaat, maar verderop de openheid gegarandeerd blijft in visueel opzicht. De stadprovincie dient de ontwikkeling van de decks voor de stadseenheden te entameren. Die mogen in omvang flink variëren al naar gelang het visuele effect op de omgeving. Het verwerven van de ondergrond is niet nodig, alleen voor de pijler moet een beperkt oppervlak worden geclaimd. Elk deck wordt aan aparte projectontwikkelaars uitgegeven die voor een eigen aanpak kiezen binnen de randvoorwaarden die ter optimalisering van het comfort zijn ingegeven. Prijsvragen zouden hiervoor nieuwe en te honoreren ideeën kunnen opleveren. Door de dichte pakking, die zeker twee keer zo hoog moet zijn als wat in een moderne uitbreidingswijk normaal was en door het financieren van de bouwbasis voor de woningen door het uitgeven van bouwbasis voor voorzieningen, kan het oplopen van de prijzen voor de woningen worden getemperd. De stadsprovincie zal de ontwikkeling van de eenheden toetsen op hun originaliteit in het visuele effect en het te verwachten comfort.

© ® **TRANCE FORM BNS**
Amsterdam, 20 september 1994